

TADEUSZ JASTRZĘBSKI

Lublin

KĄCIK JĘZYKOWY

Mortalitas, letalitas, morbiditas, morbilitas, morbositas

Lekarze korzystający z podręczników naukowych, krajowych i obcych, często stykają się z pewnymi słowami, które robią wrażenie synonimów, ale mają zupełnie odmienną treść. Do takich słów należy m. in. „mortalitas” i „letalitas” oraz słowa od nich pochodzące w językach nowożytnych.

Jeszcze w „Słowniku lek. pol.” Browicza i współprac. wydanym w r. 1905 i 1913 obydwa te słowa tłumaczone są jako śmiertelność. Jednak obecnie znaczenie ich jest zupełnie różne. „Mortalitas”, po angielsku „mortality”, po francusku „mortalité”, po niemiecku „Mortalität” lub „Sterblichkeit”, po rosyjsku „śmiertność” — wg nowoczesnych słowników lekarskich (Pschyrembel 1956, Dorland 1957 i in.) oznacza ilość przypadków śmierci w określonym czasie, zwykle w jednym roku, w stosunku do ogółu osobników danej populacji w przeliczeniu na 10 000 lub 100 000 mieszkańców. Według „Wskaźników statystycznych służby zdrowia” opracowanych przez Eranowitzera i współprac. (1958) pojęcie to określa się w języku polskim jako umieralność.

„Letalitas”, po angielsku „lethality”, po francusku „lethalité” lub „letalité”, po niemiecku „Letalität” lub „Tödlichkeit”, po rosyjsku „śmiertelność” lub „letalność” — oznacza ilość przypadków śmierci w stosunku do liczby zachorowań na daną chorobę i w języku polskim określana jest jako śmiertelność (Branowitz — 1958).

Nomenklatura zatem jest tutaj całkowicie jasna i jednoznaczna. Gorzej przedstawia się sprawa słów „morbiditas”, „morbositas” i „morbilitas” oraz urobionych od nich terminów. W słownikach nawet najnowszych traktowane są one bowiem dotychczas przeważnie jako synonimy o szeregu różnych znaczeń. W słynnym „Dorland's illustrated medical dictionary”

(1957) istnieje tylko słowo „morbidity” z następującymi znaczeniami: 1) „The condition of being diseased or morbid” (znajdowanie się w stanie zakażenia lub choroby); 2) „The sick rate” (wskaźnik choroby); 3) „The ratio of sick to well persons in a community” (stosunek liczby chorych do zdrowych osób w pewnej społeczności). Jeszcze szerzej ujmuje znaczenie słowa „morbidity” — Słownik lex. ang.-pol. Jędraszki (1961) tłumaczy je on tu jako zachorowalność, chorobliwość i stan chorobowy. W Słowniku lek.-pol. i pol.-ang. W. Tomaszewskiego (1953) wydanym w Szkocji „morbidity” tłumaczone jest jako chorobliwość, zachorowalność, a „morbidity rate” jako współczynnik zachorowalności. W Dictionnaire franc.-angl. et angl.-franc. des termes medicaux Lepine'a „morbidité” jest tłumaczone jako: 1) „etat de maladie” (stan choroby); 2) „conditions provoquant la maladie” (warunki prowokujące chorobę); 3) „taux des individus malades par rapport a la population totale d'un pays” (liczba osobników chorych w stosunku do całej populacji kraju). W 107—116 wydaniu „Klinisches Wörterbuch” Pschyrembla (1956) przy słowie „Morbidität, Morbilität”, traktowanych jako synonimy, figurują następujące znaczenia: „Krankheitszahl” (liczba przypadków choroby), „Krankheitsstand” (stan choroby), „Erkrankungsziffer” (liczba zachorowań), „Verhältnis der Zahl der Erkrankten zu der Gesunden” (stosunek liczby zachorowań do liczby zdrowych — a więc znowu szereg różnych pojęć. W „Veterinärmedizinische Terminologie” Krügera (1959) istnieje znów tylko słowo „Morbidität” z znaczeniem: „Krankheitszahl” (liczba przypadków choroby), „Verhältnis der Krankenzahl zur Bevölkerungszahl” (stosunek liczby przypadków choroby do liczby ludności). Także w „Wörterbuch der Medi-

Zestawienie nazw niektórych pojęć lekarsko-statystycznych w różnych językach

Nazwa polska	Znaczenie	Nazwy w językach obcych
Śmiertelność	liczba zmarłych w stosunku do liczby chorych	łac. letalitas ang. lethality franc. lethalité *) niem. Letalität Tödlichkeit ros. Śmiertelność' letalnost'
Umieralność	liczba zmarłych w stosunku do ogółu osobników danej populacji w określonym czasie	łac. mortalitas ang. mortality rate, death rate franc. mortalité niem. Mortalität Sterblichkeit ros. Śmiertnost'
Zapadalność, zachorowalność	liczba zachorowań w stosunku do ogółu mieszkańców danej populacji w określonym czasie.	łac. morbilitas ang. morbidity rate franc. morbidité niem. Verhältnis d. Erkrankungszahl zur Bevölkerungszahl ros. Zabolewajemost'
Chorobowość	liczba chorych w stosunku do ogółu mieszkańców w określonym czasie	łac. morbositas ang. — franc. Taux des individus malades par rapport a la population totale. niem. Verhältnis d. Krankenzahl zur Bevölkerungszahl. ros. Bolezniennost'

*) Lethalite może oznaczać także obecność w genotypie jednostki jednego lub wielu genów letalnych tj. powodujących niezdołność danego osobnika do życia; może być użyte także w znaczeniu mortalité (Garnier i Delamare 1958).

zin" Zetkina i Schaldacha (1956) jest tylko słowo „Morbidität” z następującymi znaczeniami: Krankheitsstand (stan choroby) Verhältnis der Erkrankungen zur Gesamtbevölkerung (stosunek liczby zachorowań do ogółu ludności), Erkrankungswahrscheinlichkeit (prawdopodobieństwo zachorowania).

Spośród dostępnych mi źródeł rozgraniczenie poszczególnych pojęć spotkałem tylko w rosyjskim słowniku „Latinoruskij medicinskij słowar” Wolfsona (1957). Autor ten odróżnia: „morbilitas” — „zabolewajomość” (zachorowalność) i „morbiditas” z synonimem „morbositas” — „boleziennost” (chorobowość). W tymże kierunku idzie rozwój powyższych pojęć w języku polskim. W polskich słownikach lekarskich (Janikowski i współprac. 1881. Browicz i współprac. 1905, 1913 i Giedroyc 1933), jako datujących się jeszcze sprzed drugiej wojny światowej nie znalazło to jeszcze odbicia, ale zaznaczyło się w Słowniku rosyjsko-polskim Hofmanna (1957) oraz w wydawnictwach statystycznych Departamentu Statystyki Medycznej Ministerstwa Zdrowia. We „Wskaźnikach statystycznych służby zdrowia” Branowitza i współprac. (1958) znajdujemy dwa ściśle sprecyzowane pojęcia „zapadalność” i „chorobowość”.

Zapadalność (zachorowalność) oznacza stosunek liczby nowych zachorowań na daną chorobę w okresie sprawozdawczym do liczby osobników danej populacji (zwykle w przeliczeniu na 10.000 mieszkańców). Natomiast jako chorobowość określa się stosunek liczby chorych w stosunku do liczby osobników danej populacji, z tym, że do chorych zalicza się zarówno tych, którzy zachorowali w okresie sprawozdawczym, jak i tych którzy chorują już od dłuższego czasu. Wskaźnik chorobowości oblicza się i tutaj zwykle na 10.000 ludności.

Z powyższego wynika, że słowa „morbiditas, morbilitas i morbositas” i ich pochodne w językach zachodnich muszą być tłumaczone na język polski różnie — zależnie od znaczenia, w jakim były użyte.

Piśmiennictwo

1. Z. Branowitza, Z. Wojtecka, R. Wróblewski (red.): Wskaźniki statystyczne służby zdrowia. P.Z.W. Lek. W-wa 1958.
2. T. Browicz, St. Ciechanowski, R. Kryński: Słownik lekarski polski, Kraków 1905, II wyd. Kraków 1913.
3. Dorlands Illustrated Medical Dictionary — 23 Edition Saunders Comp Philadelphia 1957.
4. Galtier-Boissière: Larousse medicale illustré, Paris Cop. 1924.
5. M. Garnier, K. J. Delamare: Dictionnaire des termes techniques de médecine 17 ed. Paris 1958.
6. F. Giedroyc: Polski słownik lekarski, W-wa 1933.
7. A. Hofman: Słownik lekarski rosyjsko polski, W-wa 1957.
8. St. Janikowski, J. Oettinger, A. Kremer, J. Majer (Komisja terminologiczna), Słownik terminologii lekarskiej polskiej, Kraków 1881.
9. S. Jędraszko: Słownik lekarski angielsko-polski i polsko-angielski, W-wa 1961.
10. G. Krüger: Veterinärmedizinische Terminologie, Leipzig 1959.
11. P. Lepine: Dictionnaire francais—anglais et anglais-francais des termes medicaux et biologiques. Paris 1952.
12. Leibiger O. W., Leibiger J. S.: German-English and English-German Dictionary for Scientists, Michigan 1959.
13. W. Pschyrembel: Klinisches Wörterbuch. 107—116 Auflage. W. D. Gruyter, Berlin 1956.
14. W. Tomaszewski: Słownik lekarski angielsko-polski i polsko-angielski II Edinburgh 1953.
15. E. Veillon: Medizinisches Wörterbuch, Huber Bern 1950.
16. S. I. Wolfson (red. A. G. Łusznikow): Latinoruskij medicinskij słowar. II Moskwa 1957.
17. M. Zetkin, H. Schaldach: Wörterbuch der Medizin, Berlin 1956.

Z ZAGRANICZNEJ WETERYNARII

KONRAD MILLAK

Lekarze weterynaryjni pochodzący z Polski w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie

Z Ośrodka Historii Medycyny Weterynaryjnej PTNW w Warszawie

Podczas drugiej wojny światowej i w okresie, jaki po niej bezpośrednio nastąpił, liczni Polacy, względnie obywatele PRL, a wśród nich również i lekarze weterynaryjni, znaleźli się poza krajem, tworząc już czwartą w dziejach Polski masową emigrację.

Jednym z liczniejszych polskich ośrodków emigracyjnych są Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

Spółeczność weterynaryjna żywo interesuje się towarzyszami swej pracy zawodowej, rzuconymi przez losy na obczyźnie. Do Ośrodka Historii Medycyny Weterynaryjnej wielokrotnie zwracano się o wiadomości o nich. Niestety, dotychczas nie rozporządzaliśmy jakimikolwiek danymi. Dopiero ostatnio Ośrodek uzyskał źródło autorytatywnych wiadomości o amerykańskim skupisku weterynaryjnym.

Amerykańskie Stowarzyszenie Weterynaryjne — American Veterinary Medical Association — grupujące lekarzy weterynaryjnych Stanów Zjednoczonych i Kanady, wydaje co czas pewien Księgę Adresową — AVMA Directory — zawierającą spisy lekarzy weterynaryjnych tych krajów. Ośrodek Historii otrzymał Księgę wydaną w 1956 r. Posłużyła ona do opracowania niżej wyszczególnionych danych.

Księga o 456 stronicach ujmując obszerny materiał informacyjny dotyczący Stowarzyszenia, uczelni amerykańskich i cudzoziemskich, organizacji służby weterynaryjnej w Stanach i Kanadzie, zawiera rejestr szpitali weterynaryjnych, adresy lekarzy wete-

rynaryjnych, tak członków jak i nieczłonków Stowarzyszenia według Stanów, z podaniem miejsca i daty uzyskania dyplomu, rodzaju zatrudnienia, przytacza wreszcie indeks alfabetyczny nazwisk.

Liczby lekarzy wet. ujętych w Księdze są następujące:

	Członkowie	Nieczłonkowie	Razem
USA	12783	5337	18120
Kanada	455	928	1383
Terytoria USA	60	24	84
Członkowie za granicami USA	180	—	180
Ogółem	13478	6289	19767

Lekarze wet. amerykańscy są wychowankami:

- 16 uczelni obecnie czynnych w USA,
 2 „ USA, które przestały egzystować lub w których przestano prowadzić wydziały weterynaryjne,
 76 „ zagranicznych, a wśród nich — uczelni we Lwowie i w Warszawie.